

Községi közigazgatás

Az un. tanácsköztársaság egy rövid időre kiiktatta a szervezen fejlődött és több mint ezeréves magyar közigazgatást, benne a községi közigazgatást is az un. munkás és szegényparaszt tanácsok létrehozásával.

A kommunista diktatúra bukása után órákon belül visszaállt mindenhol az eredeti községi közigazgatás, a bírók, jegyzők és esküdtek elfoglalták helyeiket. Azonnal megkezdődött a szétzilált igazgatás helyreállítása, a zűrzavar okozóinak felkutatása és felelősségre vonása a közigazgatási apparátuson belül és kívül.

A felelősségre vonások már 1919-ben megindultak és még évekig is eltartottak. Ehhez természetesen karhatalomra volt szükség. Csömör képviselőtestülete már 1920. jan. 12-én megbízta az előljáróságot, hogy a dr. Lukács Géza és testvérei által rendőrségi laktanya számára felajánlott épületet szemlélje meg. Felújítására Ritter János kőműves és Spreitzer István ács helybeli mesterek már költségvetést is benyújtottak. Az államrendőrség 12 rendőre és 2 vezető altisztje be is vonult a községbe és ideiglenesen a kisdudóvóban szállásolt el, ami ellen az óvónó feljelentést tett a Magyar Királyi Tanfelügyelőségnél.

Május 7-én az ügyet újra tárgyalta a képviselőtestület és álláspontja az volt, hogy inkább a csendőrséget kellene visszaállítani, az államrendőrség betelepülésével a főváros befolyásának a növekedése veszélye állt fenn, amit el akartak kerülni. Végül 1920. jún. 30-án elfogadták a Lukács testvérek által felajánlott, Rákóczi u. 1. sz. alatti házat a rendőrség végleges elhelyezésére. Azután mégis csendőrlaktanya létesült Csömörön. A csendőrség 1928. nov. 1-én hagyta el a községet átszervezés következtében.

A tisztviselők közül először Oroszi Imre, volt adóügyi jegyző ügyét vizsgálták meg, aki elmenekült a községből. Szabadságon volt 1919. jan. 15-ig, de a határidő lejártá után sem foglalta el hivatalát, Budapesten illetve Kunszentmiklóson tartózkodott és csak 1919 aug. 12-én tért vissza Csömörre. Vele szemben a jó és feddhetetlen hivatalnok példája Bitskey Gyula főjegyző volt, akinek 42 éves szolgálatát, 41 éves csömöri működését 1920. júl. 12-én díszközgyűlés keretében ünnepelték meg. A 40 éves évforduló megünneplésére 1918-1919-ben a káosz következtében nem került sor. Jellemző az az adat 1921-ből, miszerint a főjegyző 41 éve lakik egy parasztházban, melyen felújítást ez alatt az idő alatt nem végeztek. Más középületek is rossz állapotban voltak az 1920-as évek elején. Ráadásul Bitskey ellen Klacsán János, Venczel István és társaik feljelentésére fegyelmi vizsgálat is indult, mely 1921. nov. 26-án zárult, teljesen tisztázva Bitskey ártatlanságát.

Bitskey Gyula 1928. máj. 5-én vonult nyugdíjba, 1928. aug. 3-án a képviselőtestület elhatározta, hogy kitüntetésre felterjeszti PPSKK v. alispánjához, illetve a Horthy Miklós telep egyik utcáját, amelyik a Mogyoródra vezető útból nyílik és a Kossuth Lajos utcával párhuzamos, Bitskey Gyula nevééről nevezi el.

A községi főjegyző 1928. aug. 3-tól Piblinger Rezső lett, 1935. febr. 23-tól pedig Poós Lajos.

Az un. tanácsköztársaság és helyi direktórium által okozott károk felszámolása és megtérítése hosszú időt vett igénybe. A képviselőtestület már 1919. szept. 10-i ülésén határozatba foglalta a kárt okozó kommunisták nevét és a kártérítés összegét 1920. jan. 5-i ülésén 139.397 korona 22 fillérben állapította meg. Sajnos, ezek a jegyzőkönyvek mind a mai napig ismeretlenek, ezért nem tudjuk a kártérítésre ítélt kommunistákat megnevezni.

Egy esetet azonban rekonstruálhatunk a források alapján és ez kellően érzékeltetni fogja, hogy a helyreállt községi vezetésnek milyen és mennyire kényes feladatokat kellett megoldania.

Straper Izidor nagybérő kártérítési követeléssel lépett fel Csömör község ellen, melyet először 1921. febr. 26-án tárgyaltak. Az eset a következőképpen rekonstruálható. Straper mintegy 200 holdat bérelt a Lukács-féle uradalomtól, melyből 1918-ban gőzekével feltörött, fogasoltatott és vetőgéppel bevettett 42 holdat őszi búzával, 117 holdat rozssal és 26 holdat őszi árpával.

„A kommunizmus kitörését megelőzőleg”, azaz 1919. márc. 21-e előtti hetekben, de már márciusban a csömöri kisdédóvó helyiségében a csömöri földosztó bizottság megfosztotta a bérletétől Strapert az ő és a Lukács testvérek jelenlétében. Az un. tanácsköztársaság kikiáltása után a helybéli direktorium nem osztotta ki ezeket a földeket, ahogy korábban szándékolták, hanem közös tulajdonnak nyilvánította. Elérkezvén az aratás ideje le is aratták és Straper Izidor nagybérlő „elkommunizált” cséplőgéppel megkezdték a cséplést a termésnek. Befejezni azonban nem tudták, mert 1919. aug. 1-én megbukott a kommunizmus.

Csömör képviselőtestülete 1919. aug. 8-án ült össze legelőször az un. tanácsköztársaság után, ekkor elhatározta a kicséplést és a még csépeletlen gabona elvételét az un. termelőbiztosoktól és az általuk felfogadott cséplőmunkásoktól, melyet majdnem csak erőszakkal lehetett keresztülvinni.

Az előjáróság befejezte a cséplést, azután a román katonaság elvitte a termés legnagyobb részét. A meghagyott hányad eladásából befolyt összeget a község letétként kezelte, hogy az esetleges kártérítési igénynek eleget tudjon tenni.

Straper Izidor kártérítési követelését a képviselőtestület hosszasan vizsgálta és 1921. máj. 21-én úgy döntött, hogy annak részbeni kielégítésére azután tér vissza, ha a csömöri kommunisták ellen polgári úton folytatott kártérítési per eredményes befejezést nyer. Az ügy további részleteit és befejezését nem ismerjük.

Az egyik megnevezhető kommunista Balogh István, a csömöri direktorium „lakáshivatali elnöke” volt, aki ellen kártérítési igényt témasztottak.

A másik Spreitzer Jenő direktoriumi tag, termelési biztos, akinél 1919. szept. 2-án végzett házkutatást a képviselőtestület és akkor 4250 korona részben jó, részben „fehér” és részben hamis pénzt foglalt le. Spreitzer Jenő bebörtönzése után a feleség és gyermekek részére ebből a pénzből a képviselőtestület visszajuttatott 505 koronát. A többi úgy tekintette, mint a kommunista uralom által a községnek okozott károk fedezetét. A csömöri képviselőtestület a kommunisták ellen hozott kártérítési pert 1923. máj. 8-án hozott határozatával befejezettnek és beszüntetendőnek nyilvánította. Ezután eléggé érthetetlen keresztény gondolkodású ember számára, hogy Spreitzer Jenő kérvénnyel fordult a képviselőtestülethez, hogy a fennmaradt 3745 korona fejében a községi pénztár fizessen ki neki 200 pengőt. A képviselőtestület 1927. máj. 25-én ezt természetesen megtagadta és figyelmeztette Spreitzer Jenőt, hogy alkalom adtán „számadástételre fogja kötelezni”.

A község polgári helyreállítása sok nehézségbe ütközött. Közelgett az 1920-as évi aratás ideje, ezért 1920. máj. 7-én létrehozták a „tűzvizsgáló bizottságot”. Újból leszögezték jegyzőkönyvileg, hogy az aratás, behordás és cséplés tűzveszélyes.

Az 1910-ben alakult Önkéntes Tűzoltó Egyesületet nem tudták idénybevenni, mert csak 1914-ig működött, azután a katonai bevonulások miatt felbomlott. A tűzoltó eszközök és szerek gazdátlanokká váltak, elkallódtak és elpusztultak. A képviselőtestület 1921. jún. 15-én rendelte el a mielőbbi összegűjtésüket, de 1921. aug. 30-án kénytelenek voltak megállapítani, hogy csak két személy hozott vissza valami csekélységet a tűzoltó felszerelésből, vagyis a gyűjtési akció nem sikerült. A községnek két tüzi fecskendője volt 1926. máj. 10-én és tervezték a tűzoltószertár megépítését.

A mezőrendőri szervezetet 1921. febr. 10-én újították csak meg, addig nem volt, azért a mezei kártételek és lopások elszaporodtak. A csömöri legelőtulajdonosok gazdaközössége 1921. aug. 30-án működött.

Az 1921. márc. 16-án megválasztott képviselőtestület a következő volt: Krizsán István bíró, Jacsó Mihály törvénybíró, id. Kiss István, ifj. Bátovszky Pál, Lucsán Mihály, Skrvanek János, Racskó István, Lassan Pál esküdtek, Dvorzsánszky János pénztáros, id. Tóth János közgyám. Ez a testület további nehéz feladatokkal nézett szembe.

A már említett menekültek közül példának felhozzuk Király Ernőt, a selmecebányai főgimnázium elűzött igazgatóját. Csömör

képviselőtestülete 1921. ápr. 30-án tárgyalta illetőség iránti folyamodását. Király nem tette le a Csehszlovák államra a kötelező esküt, ezért el kellett hagynia igazgatói állását, mi több lakását is és vejéhez, Jeszenszky Gyula csömöri evangélikus lelkészhez menekült. A kérvényezés időpontjában Budapesten a VII. kerületi un. fasori evangélikus főgimnázium igazgatója volt, csömöri lakos.

A község bekapcsolását a villamos hálózatba 1921. szept. 28-án vetették fel először. Szorgalmazták a Község házára való bevezetését 1926. máj. 10-én, márc. 3-án már erre a célra kölcsönt vettek fel. Végül 1927-től bekapcsolódott a község a villanyvilágítás hálózatába.

A községi postahivatal, mely 1873-ban jött létre, postamestere 1908-ig Pauer Mátyásné, 1908-tól Wagner Mária, Vadkerthy Zsigmondné volt 1944-ig.

A község egészségügyi szervezete ebben a polgári korszakban épült ki. Az I. világháború előttről csak a szülésznői állás öröklődött át a Horthy-korszakra. Hetzl Edéné (Renner Júlia) községi szülésznő 1920-ban elhunyt, mégpedig minden vagyon hátrahagyása nélkül. Ez utóbbi tény mutatja, hogy a rendkívül fontos és kényes állás betöltői valóban nem voltak megbecsült emberek. Gyurkó Judit okleveles szülésznőt 1921. febr. 10-én választották meg községi szülésznőnek.

Faludi Rezső „Megváltó” Gyógyszertára 1920-ban már létezett, 1931-ben is ő a tulajdonosa.

A törvény által előírt többágyas községi járványkórházat emlegetik a képviselőtestület ülésein 1920-tól, 1921-ben felújították a felszerelését.

A legelső községi önálló orvosi állás megszervezésére csak 1927-ben került sor, dr. Hunwald T. Antal a község orvosa 1931-es adat szerint. A második orvos dr. Tibold József 1935. ápr. 12-én lemondott. Magánorvosok is praktizáltak a községben, 1931-ben a következők: dr. Banyánszky Gyula, dr. Kemény Erzsébet.

A képviselőtestület 1928. jún. 22-én adott engedélyt Wéber Árpád gyógyszerésznek, hogy az Apponyi Albert telepen letelepedjék és gyógyszertárt nyisson.

A védőnői állást Poós Margit töltötte be az 1930-1940-es években. A szovjet hadsereg közeledtekor munkahelyét elhagyta, amint később vádolták ezzel. Poós Lajos Csömör főjegyzőjének családja elmenekült a közeledő front elől a községből.

Miniszterelnöki rendelet (3180/1944. M. E.) a képviselőtestületek önkormányzati jogait országosan felfüggesztette szeptember 7-től kezdve. Ezt Csömör képviselőtestülete 1944. szept. 9-én tárgyalta. Ettől kezdve a képviselőtestületeknek és előljáróságoknak kizárólag végrehajtandó feladataik voltak, amelyek egyre inkább karhatalmi és katonai intézkedések következményeiként jelentkeztek. A háború keleti frontjában közeledése, mely Romániának a Szovjetunió mellé való átállása után felgyorsult, tette ezt szükségessé. Szeptemberben a szovjet és román hadsereg betört már a Székelyföldre, a hónap végére elveszett a számunkra Marosvásárhely, Szászrégen stb. Az Alföldön a szovjetek elérték makót.

Kárpátalja területén az Árpád-vonal erődítményrendszer még október elején is tartotta magát, de már megindult a Kárpátok keleti előteréből az ukránok menekülése a szovjet hadsereg elől. Csömör képviselőtestülete már 1944. szept. 9-én ukrán menekülteket helyezett el a faluban, akik munkára kiigényelhetők voltak a jegyzői irodában.